

KOSOVO LAW INSTITUTE
INSTITUTI I KOSOVËS PËR DREJTËSI
KOSOVSKI INSTITUT PRAVDE

MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF DENMARK
DANIDA | INTERNATIONAL
DEVELOPMENT COOPERATION

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

SPREČAVANJE I BORBA PROTIV KRIVIČNIH DELA TOKOM IZBORA

(STANDARDNE PROCEDURE DELOVANJA; ODGOVOR NA KRIVIČNA
DELA PRE, TOKOM I NAKON DANA GLASANJA NA IZBORIMA)

*PROJEKAT "POVEĆAVANJE UČEŠĆA GRAĐANA U IZBORNIM PROCESIMA NA KOSOVU"
U SKLOPU KOALICIJE ZA IZBORNI INTEGRITET (KII)*

Nijedan deo ovog materijala ne sme da se štampa, kopira ili umnožava u elektronskom ili štampanom obliku, zabranjeno je i umnožavanje na neki drugi način bez saglasnosti Kosovskog Instituta Pravde.

U VEZI KIP -a

KIP, Kosovski Institut Pravde jeste nevladina i neprofitabilna organizacija koja se bavi javnim politikama, ujedno je i fabrika specijalizovanih mišljenja u sektoru pravde.

KIP

Ul. Rrustem Statovci

Priština

E: info@kli-ks.org

www.kli-ks.org

Oktober 2018

Priština, Republika Kosovo

Ovo izdanje je ostvareno pod podrškom projekta Promovisanje Demokratskog Društva (PDD) – finansirano od strane Švajcarske Agencije za Razvoj i Saradnju (SDC) i Ministarstva Spoljašnjih Poslova Danske (DANIDA), rukovođeno od strane Kosovske Fondacije za Civilno Društvo (KCSF). Sadržaj ovog izdanja spada pod odgovornost Kosovskog Instituta Pravde i nikako nesme da se smatra stavom SDC-a, DANIDA ili KCSF.

Sadržaj

1. Izvršni sažetak	4
2. Pravna struktura za krivična dela protiv prava na glasanje	6
3. Međuinstitucionalna saradnja tokom izbora.....	7
4. Standardne procedure delovanja (SPD) između tužilaštva i policije	9
5. Efekti sprovođenja SPD-a u sprečavanju i borbi protiv krađe glasova	11
a. Sprovođenje SPD-a, proaktivna uloga institucija za bezbednost i tužilaštvo.....	11
b. Nedostaci SPD, ograničena politika gonjenja.....	14
6. Politika kažnjavanja u slučajevima krivičnih dela tokom izbora	17
7. Monitoring sudskih seansi u vezi slučajeva krivičnih dela tokom izbora	21
8. Preporuke KIP-a u vezi dopune i izmene SPD.....	23

1. Izvršni sažetak

Kao rezultat izbora koji su održani 2010 godine a koji su okarakterisani nizom neregularnosti, manipulacijama i brojnim reakcijama domaćih i međunarodnih faktora, Glavni Državni Tužilac, prema preporukama KIP-a, donosi odluku da sprovede proaktivnu politiku za izbore koji su se održali 3 novembra 2013 godine, na osnovu prevencije i proaktivnog gonjenja krivičnih dela protiv prava glasanja. Zasnivajući se na pozitivnoj legislaciji na Kosovu, DT u saradnji sa KIP-om sačinjava memorandum saradnje zahvaljujući kome se formira međuinstitucionalna saradnja svih relevantnih institucija pravde koje su obuhvaćene u proces izbora 3 novembra 2013 godine.

Kao rezultat memoranduma saradnje, Državno Tužilaštvo i Policija Kosova su uz pomoć KIP-a, sačinile Standardnu Proceduru Delovanja (SPD) u cilju povećavanja efikasnosti i efektivnosti ovih institucija kako bi bile u stanju da reaguju u sprečavanju i u borbi protiv izvršavanja krivičnih dela u vezi celokupnog procesa izbora. Konkretni rezultati ove saradnje došli su do izražaja tokom procesa izbora 2013 godine ali i tokom narednih opštinskih i opštih izbora sve do poslednjih parlamentarnih izbora koji su održani 11 oktobra 2017 godine, gde je zabeležen drastičan pad slučajeva manipulacije tokom izbora. KIP procenjuje da je SPD ustvari bio srž efikasne saradnje koja dosada nije zabeležena kada se radi o istrazi i gonjenju određenih krivičnih dela na Kosovu, čime se povećava spremnost delovanja i postupanja od strane policije i tužilaštva.

KIP procenjuje da tokom izbora više neće biti problema ukoliko institucije pravde do tačnina sprovode SPD i zakonske obaveze u vezi sprečavanja i gonjenja izvršioca krivičnih dela protiv prava na glasanje. Problem ostaje u drugim oblicima manipulacije tokom procesa izbora i zloupotrebe prava na glasanje određenog broja glasača. Radi se o zloupotrebi koja se dešava pre i posle dana glasanja u izbornom procesu.

KIP procenjuje da su krivična dela tokom izbora povezana sa drugim kriminalnim aktivnostima koje su povezane sa glasanjem i izbornim procesom ali ne počinju i ne okončavaju se istog dana kada se održavaju izbori. U ovom pravcu imamo nekoliko različitih faza i fenomena koji proizilaze iz sumnjivih načina finansiranja političkih partija i ovo pitanje je stalno potencirano od strane KIP-a i drugih organizacija civilnog društva.

SPD se u velikoj meri usredsređuje na preduzimanje koraka od strane policije i tužilaštva istog dana kada se održavaju izbori, treba da se posveti posebna pažnja predizbornoj kampanji i to preko popunjavanja SPD u fazi pre i nakon dana glasanja.

U fazi pre dana glasanja, izbori se karakterišu predizbornom kampanjom, gde ukoliko se obrati veća pažnja na efikasnu istragu od strane DT, može da se nađe niz protivzakonitih postupaka koji spadaju u kriminalne radnje. Ovde se radi o finansiranju političkih partija. U ovoj fazi KIP preporučuje DT da odredi posebne tužioce za izbore i to za svaku opštinu na Kosovu, koji će se fokusirati na nadgledanje aktivnosti predizborne kampanje, zahvaljujući

posebnim istražiocima, preko informacija koje se objavljuju u medijima čime se obezbeđuje pristup javnosti svim informacijama i obezbeđivanje sigurnih linija za komunikaciju koje su anonimne preko telefona i interneta. Na ovaj način se na početku omogućava sprečavanje sumnjivih finansiranja političkih partija, koje će, nakon informisanja da će DT izvršiti istragu ovih finansijskih aktivnosti, smanjiti svoje aktivnosti sumnjivog finansiranja, a ukoliko ipak nastave sa tim sumnjivim aktivnostima biće efikasno gonjeni od strane organa .

KIP procenjuje da nakon dana glasanja i objavljivanja rezultata izbora DT treba da preduzme sve potrebne postupke u pravcu analiziranja postupaka u oblasti javnog snabdevanja, zato što je to oblast u kojoj se javni budžet zloupotrebljava za razne biznise koji finansiraju političke partije ili određene kandidate u predizbornoj kampanji.

Baza podataka DT koja je formirana tokom predizborne kampanje za aktivnosti finansiranja političkih partija od strane biznismena i određenih pojedinaca, omogućiće dobru pistu za sprovođenje istrage i gonjenje od strane tužioca, koji bi bili obavezni da sprovedu istragu svih mogućih načina i veza za finansiranje političkih partija i nagrađivanja preko javnih tendera.

Na ovaj način se na početku omogućava sprečavanje sumnjivih finansiranja političkih partija, koje će, nakon informisanja da će DT izvršiti istragu ovih finansijskih aktivnosti, smanjiti svoje aktivnosti sumnjivog finansiranja, a ukoliko ipak nastave sa tim sumnjivim aktivnostima biće efikasno gonjeni od strane organa.

2. Pravna struktura za krivična dela protiv prava na glasanje

Za omogućavanje što efikasnije i efektivnije borbe u gonjenju i osuđivanju svih manipulacija tokom izbora, legislacija Republike Kosova u svom Krivičnom Zakonu posvećuje posebno poglavlje u vezi ovih dela. Poglavlje broj XVI "Krivična dela protiv ljudskih prava i sloboda" iz starog Krivičnog Zakona Kosova tretiralo je šest krivičnih dela u vezi izbora¹. Za razliku od starog Krivičnog Zakona, sadašnji Krivični Zakon sadrži 11 krivičnih dela.² Skupština Kosova je preko izmena u zakonu posvetila posebnu pažnju pravima u vezi glasanja. U novom Krivičnom Zakonu primećujemo pooštavanje kazni za krivična dela protiv prava na glasanje gde ta dela karakteriše kao teška krivična dela.

Nova dela sankcionišu inkriminaciona dela u tri faze tokom procesa izbora, uključujući i krivična dela koja mogu da se izvrše pre samog dana glasanja, tokom glasanja i nakon dana glasanja³. Nacionalni izbori koji su održani 2010 godine, procenjeni su kao najgori izbori koji su održani nakon okončanja rata na Kosovu. Karakteristika ovih izbora bila je umešanost komesara za izbore u razne oblike manipulacija. Novi Krivični Zakon je pooštrio kazne protiv ove kategorije gde su kazne za manipulacije od strane komesara veoma oštre⁴.

KIP procenjuje da 11 krivičnih dela koja sankcioniše Krivični Zakon u dovoljnoj meri definišu sva dela i načine izvršavanja ovih krivičnih dela u vezi procesa izbora i prava glasanja na Kosovu.

---

¹ *Beleška*: Stari Krivični Zakon Republike Kosovo je bio osnov za stvaranje nove krivične legislacije za kriminalno ponašanje tokom izbora, koji je posvetio posebnu pažnju ovim delima koja su navedena i tretirana u članovima 176, 177, 178, 179, 180 i 181. Ovi članovi sankcionišu kriminalno ponašanje prema svim osobama koje na bilo koji način ometaju glasače tokom ostvarivanja svog prava na glasanje, preduzimaju bilo kakve radnje u vezi korupcije i podmićivanja, koriste nasilje, glasaju više puta, otkrivaju tajni glas, varaju tokom glasanja ili na bilo koji način uništavaju listiće za glasanje. Kazne za ova dela su novčane kazne, uslovne kazne i zatvorske kazne do pet (5) godina. *Krivični Zakon Republike Kosovo*, Poglavlje XVI: *Krivična dela protiv ljudskih prava i sloboda*, Skupština Republike Kosova, april 2003.

² Usavršavanje krivične legislacije u ovom pravcu definiše i određuje kriminalna dela protiv prava na glasanje u vezi sledećeg: ugrožavanje prava za kandidovanje, pretnja kandidatu, sprečavanje uživanja prava za glasanje, ugrožavanje prava slobodnog opredeljenja glasača, zloupotreba službenog položaja tokom izbora, uzimanje ili davanje mita u vezi glasanja, zloupotreba prava na glasanje, ometanje procesa glasanja, ugrožavanje tajnosti glasanja, falsifikovanje rezultata glasanja, uništavanje dokumenata za glasanje.

³ *Beleška*: Krivična dela iz poglavlja XVIII, "Krivična dela protiv prava na glasanje" mogu da se počine tokom celokupnog procesa izbora, uključujući kriminalne radnje pre, tokom i nakon dana glasanja. Neka krivična dela koja mogu da se izvrše tokom pripremanja izbora sankcionišu se članom 210 "Ugrožavanje prava na kandidovanje" i 211 "Pretnja kandidatu". Neka krivična dela koja mogu da se izvrše tokom priprema za izbore odnosno istog dana glasanja sankcionišu se članom 212 "Sprečavanje glasanja", član 214 "Zloupotreba službenog položaja tokom izbora" i član 215 "Davanje ili uzimanje mita u vezi glasanja". Neka od krivičnih dela koja mogu da se izvrše istog dana glasanja sankcionišu se članom 213 "Ugrožavanje slobodnog opredeljenja glasača", 216 "Zloupotreba prava na glasanje", član 217 "Ometanje procesa glasanja" i član 218 "Ugrožavanje tajnosti glasanja". Neka od krivičnih dela koja mogu da se izvrše istog dana glasanja nakon zatvaranja procesa glasanja sankcionišu se članom 219 "Falsifikovanje rezultata glasanja" i 220 "Uništavanje dokumentacije za glasanje".

⁴ *Beleška*: Novi Zakon određuje krivična dela koja se tiču komesara za izbore, protiv kojih su sve kazne izuzetno pooštrene: Ako se krivično delo iz člana 212 i 218 izvrši od strane komesara za izbore kazne su od dve do pet godina zatvora. Ako se krivična dela iz člana 215, 216, 219 i 220 izvrše od strane komesara za izbore onda je minimalna kazna za njih od 3 do 5 godina zatvora.

3. Međuinstitucionalna saradnja tokom izbora

KIP je u prvim domaćim objavama u vezi gonjenja i kažnjavanja u vezi slučajeva oko izbora,⁵ nakon analize prošlih neuspelih politika gonjenja i kažnjavanja, dala svoje preporuke u vezi proaktivne uloge svih institucija pravde i bezbednosti u cilju sprečavanja i uspešne borbe protiv manipulacije tokom izbora.

Kao rezultat izbora koji su održani 2010 godine a koji su karakterisani nizom neregularnosti, manipulacijama i brojnim reakcijama domaćih i međunarodnih faktora, Glavni Državni Tužilac, prema preporukama KIP-a donosi odluku da sprovede proaktivnu politiku za izbore koji su se održali 3 novembra 2013 godine, na osnovu prevencije i proaktivnog gonjenja krivičnih dela protiv prava glasanja. Zasnivajući se na pozitivnoj legislaciji na Kosovu, DT u saradnji sa KIP-om sačinjava memorandum saradnje zahvaljujući kome se formira međuinstitucionalna saradnja svih relevantnih institucija pravde koje su obuhvaćene u proces izbora 3 novembra 2013 godine.

18 septembra 2013 godine, na inicijativu bivšeg glavnog Državnog Tužioca g-dina Ismeta Kabashija, po prvi put se potpisuje Memorandum Saradnje između Saveta Tužioca Kosova, Sudskog Saveta Kosova, Policije Kosova, Centralne Izborne Komisije i Izbornog Saveta za Žalbe i Predstavke.⁶

Cilj ovog memoranduma jeste poboljšanje saradnje i koordinacije između gore navedenih institucija, u preduzimaju svih potrebnih aktivnosti za uspešnu borbu i sprečavanje svih pojava koje su u suprotnosti sa pravnim odredbama zakona na snazi u vezi krivičnih dela protiv prava na glasanje na izborima koji su trebali da se održe 2013 godine.

Kao rezultat memoranduma saradnje, Državno Tužilaštvo i Policija Kosova su uz pomoć KIP-a sačinile Standardnu Proceduru Delovanja⁷ u cilju povećavanja efikasnosti i efektivnosti ovih institucija kako bi bile u stanju da reaguju u sprečavanju i u borbi protiv izvršavanja krivičnih dela u vezi celokupnog procesa izbora. U stvari, najveći uspeh memoranduma saradnje ogleda se u stvaranju SPD koja je detaljno objasnila i opisala sve potrebne postupke i procedure za efikasnu istragu i gonjenje krivičnih dela u vezi izbora, uvek se oslanjajući na stečeno iskustvo iz prošlosti. SPD proizilaze kao direktna preporuka KIP-a koji je i formirao i sačinio SPD koju je kasnije DT uz pomoć radne grupe finalizirao i odlučio da zajedno sa PK sprovede u delo u cilju povećavanja efikasnosti i efektivnosti u gonjenju krivičnih dela protiv prava na glasanje na izborima. Kao i u preliminarnim izveštajima, KIP procenjuje da je SPD bila srž efikasne saradnje koja se po prvi put vidi kada

---

⁵ Musliu B. I Gashi A. "Organizovani kriminal tokom izbora: Analiza politike gonjenja i kažnjavanja". 6 jun 2012, Priština. Kosovski Institut Pravde.

⁶ *Beleška:* Bivši Glavni Državni Tužilac, Ismet Kabashi je pozvao Policiju Kosova, Sudski Savet Kosova, Centralnu Izbornu Komisiju i Savet za Žalbe i Predstavke, da zajedno sačine i potpišu Memorandum Saradnje za predstojeće izbore 2013 godine. *Memorandum Saradnje između STK, SSK, PK, CIK i SŽP u vezi izbora* 18 septembra 2013 godine. Ova praksa je nastavljena i korišćena za druge izbore koji su organizovani na Kosovu bilo da se radi o lokalnim ili nacionalnim izborima.

⁷ *Beleška:* DT i PK su radili nacrt SPD u saradnji i uz pomoć DIA, koja je izradila ove SPD-ove, koji su modifikovani i odobreni 26 septembra 2013 godine od strane DT i PK.

govorimo o istrazi i gonjenju određenih krivičnih dela na Kosovu, čime se povećava spremnost na reagovanje policije i tužilaštva.⁸

Konkretni rezultati ove saradnje došli su do izražaja tokom procesa izbora 2013 godine , ali i tokom narednih opštinskih i opštih izbora sve do poslednjih parlamentarnih izbora koji su održani 11 oktobra 2017 godine.

Ova praksa je nastavljena godinama a koordinacija odgovornih institucija je nastavljena i uvek se zasnivala na pozitivnoj legislaciji i Memorandumu Saradnje iz koga su proizišli Standardne Procedure Delovanja i akcioni planovi u vezi izbora.

Ako izuzmemo eventualne propuste, možemo zaključiti da su pokazani pozitivni rezultati koordinacije između svih institucija pravde direktno uticali na opšti tok održavanja izbora, koji su i od strane domaćeg ali i od strane međunarodnog faktora procenjeni kao uspešno održani, fer i demokratski izbori. Osim incidenata povodom kojih su kasnije pokrenute krivične prijave, posmatrači Misije Evropske Zajednice za nadgledanje izbora (EU EOM) su naglasili da su na izbore ipak negativno uticali stari problemi, posebno su primećene netačne liste glasača koje lako podležu manipulacijama, postojanje izbornog sistema koji može lako da se zloupotrebi kao i veoma slab sistem sa nedostacima koji se koristi za glasanje van Kosova.” Prema njima,“u zonama sa većinskim srpskim življem, na izborni proces je uticalo zastraživanje i slučajevi nasilja u srpskoj zajednici na Kosovu protiv kandidata i glasača. Imali smo takođe i nedovoljno reagovanje tužilaštva i policije na navedene incidente”.⁹

---

⁸ Policija, Tužilaštvo i CIK spremni za izbore 11 juna. Koha.net. 24 maj 2017. (Pogledajte link <http://vvv.koha.net/arberi/20626/policia-prokuroria-dhe-kkz-ja-te-gatshme-per-gjedhjet-e-11-qershorit/>)

⁹Posmatrači EU: Stvarno konkurentni izbori, ali sa nekim starim slabostima. Ekonomiaonline. 13 jun 2017. (Pogledajte link <http://www.ekonomiaonline.com/politike/vezhguesit-e-be-se-zgjedhje-vertet-konkurruese-por-me-disa-dobesi-te-vjetra/>)

4. Standardne procedure delovanja (SPD) između tužilaštva i policije

Standardne procedure delovanja po prvi put između DT i PK uz pomoć KIP-a usvojeni su 26 septembra 2013 godine. Njihov cilj je specificiranje zajedničkih standardnih delovanja između tužilaštva i policije od početka izbornog procesa sve do završetka izbornog procesa. Procedure određuju specifična delovanja tužioca i policije da bi eliminisali njene zloupotrebe pre tokom i nakon dana glasanja na izborima, imajući u fokus brzo reagovanje u svakoj informaciji u vezi zloupotrebe izbora, poštovanje prava okrivljenih u krivičnim procedurama kao i brzo informisanje javnosti u vezi sa svakim mogućim incidentom. Iste SPD su modificirane kao takve su nastavile sa sprovođenjem u svim izborima koje su organizovane nakon 2013 godine.

Procenjujući lošu praksu na danu prošlih izbora, regulisanje SPD-a je postavljena upravo na sprečavanju i borbi prema osobama koje su zloupotrebile na dan glasanja. U ovom pravcu SPD je stvorio međusobne obaveze između policije i državnog tužilaštva na danu izbora i koji su u ovom slučaju sprovođenja u praksi dostigli i njegov cilj. Međutim drugi oblici zloupotrebe u procesu izbora koje se vezuju sa delovanjima pre i posle dana glasanja ostali su neregulisani kroz SPD ostavljajući tako dovoljno prostora i za zloupotrebu. Za ove mogućnosti biće još jedna detaljnija elaboracija u doljnom delu izveštaja ,kao što sledi priloženi su SPD-a zakoni oni koji su na snazi i koji imaju veze sa standardnim delovanjima policije i tužilaštva na danu glasanja na procesu izbora.

STANDARDNE PROCEDURE DELOVANJA - SPD
1. Policija u saradnji sa državnim tužilaštvom u svakom slučaju kada postoji osnovana sumnja da je izvršeno krivično delo od osobe koja je osumnjičena da je izvršila delo i koja je protiv prava glasanja tokom izbornog procesa (koja delovanja su sankcionisana od strane KZK), hitno i sa prioritetom preduzimaju proceduralna delovanja koja su predviđene sa ZKPRK, radeći preliminaru istragu za skupljanje dokaza, činjenica u slučaju da ima indikacija da krivično delo je izvršeno ili je pokušano da bude izvršeno od strane osobe koja je osumnjičena za to a stim uvek poštujući pozitivne zakone RK-a koje regulišu oblast zakona za izbore.
2. Policija hitno i sa optimalnim rokom obavešćuje tužioca za zaustavljanje osobe a zatim odlučuje za neposredno zaustavljanje u cilju proceduisanja slučaja.
3. Policija obezbeđuje mesto slučaja, sakuplja relevantne dokaze kao i uzima izveštaje od strane mogućih svedoka
4. U slučaju kada krivično delo protiv prava glasanja bude izvršeno od strane građana ili bilo koje druge osobe , policija obavestuje tužioca koji odlučuje za mere hapšenja.
5. U slučaju kada krivično delo protiv prava glasa i kada to isto delo bude izvršeno od strane građana ili bilo koje druge osobe , policija obavestuje tužioca koji odlučuje za mere hapšenja .
6. Policija za hapšenje službenih lica (Menadžer Centra za Glasanje, preceđavajući, članovi saveta Mesto Glasanja, asistent Centra za Glasanje I osoblje pomoćnog stola u Centru za Glasanje), tokom vršenja službene dužnosti u vezi sa glasanjem obavesti višeg opštinskog službenika za izbore za dotičnu opštinu , u cilju zamene drugog člana KVV od strane rezervnog osoblja.
7. U svim slučajevima za koje postoje informacije da u centrima za glasanje na biračka mesta postoje zloupotrebe izbornog procesa od strane imenovanog osoblja CIK-a, predsednik KVV- i ostali članovi, koji su dužni da prijave zlostavljanje tokom izbora za pravom glasa i ne urade takvu stvar, Policija Kosova hitno preduzima operativne / istražne radnje kako bi verifikovala te tvrdnje i za confirmirane informacije kroz kanale komunikacije PK-a , hitno obavestuje tužioca koji odlučuje da preduzme potrebne zakonske postupke
8. Policija u saradnji sa dežurnim tužiocem zaustavlja sve osobe, odgovorne osobe i službenike koje lažno izjavljuju izvršavanje nekog krivičnog dela ,kod institucija za sprovođenje zakona.
9. Tokom “Dana I” (dan izbora), na bilo kom nivou gde se održavaju izbori (opšte ili lokalne), u koordinaciji biće formirani zajednički timovi tužioca i istražitelja iz PK, koji će u interakciji, saradivati i koordinirati istražne radnje u konkretnom danu kad god se ukaže potreba na teritoriji koju oni pokrivaju prema teritorijalnoj nadležnosti predmeta.
10. Policija Kosova se obavezuje da obezbedi uslove za rad zajedničkih timova u regionu / policijskoj stanici, gde se obuhvaćene kancelarije, elektronske opreme i transport. Isto tako na regionalnj direkciji PK-a, imaće dežurne ekipe stručnjaka sajber kriminala, koji će biti zatraženi da bi izašli na mesto događaja ako je potrebno da bi se prikupili dokazi za istražni postupak.
11. Bilo ko na zloupotrebi ekonomske zavisnosti glasača radi njima usluge u cilju uticanja nad njima da bi glasali na određeni način ili da ne glasaju , ovo se otkriva od strane policije ,oni će biti identifikovano od strane policije I nakon konsultacije sa tužiocem biće zaustavljeni.
12. Policija Kosova hitno obaveštava Kordinatora Policije Kosova za izborni process u vezi svih delovanja koje se vezuju sa zaustavljanjem ,hapšenjem osoba koje su osumnjičene.
13. Dežurni tužioci sa hitnošću informišu nacionalnog koordinatora u vezi svih delovanja koji se vezuju za zaustavljanje ili hapšenje osobe koja je sumnjiva.
14. Nacionalni Kordinator i kordinator iz strane Policije Kosova što je brže moguće informišu javnost sa službenim informacijama u vezi krivičnih slučajeva koje se dešavaju tokom izbornog procesa . Iste informacije zatim mogu biti izdate od strane dežurnog tužioca I na lokalnom nivou u zavisnosti od zainteresovanja lokalnih medija .

Tabela 1: Standardne procedure delovanja.

5. Efekti sprovođenja SPD-a u sprečavanju i borbi protiv krađe glasova

KIP kao prva organizacija koja je izgradila jednu praksu monitorisanja institucija pravde u tretiranju slučajeva koji imaju veze sa krivičnim delom protiv prava glasanja, procenjuje pristup i standard DŽ u radu sa prioritonom ovih slučajeva. Ovaj standard po prvi put u saradnji sa KIP-m i drugim institucijama su izgrađene na lokalnim izborima 2013 godine, unapređen je na nacionalnim izborima 2014 godine, a nastavljen je isto i u nacionalnim izborima 11. juna 2017 godine.

Sada na Kosovu izbori su slobodni, fer i demokratski, koji su priznati od strane političkih stranaka i međunarodnih faktora, uprkos malim incidentima koji su evidentirani, ali za koje nije bilo adekvatnog odgovora na pravosudne institucije, u ovom slučaju treba naglasiti policiju i tužioce. Kao nikada do sada, u vezi sa slučajevima incidenata zabeleženih u nacionalnim izborima 11 juna 2017 godine odmah su podignute optužnice protiv navodnih počinitelaca radi vršenja krivičnih dela protiv prava glasa.

Vreme podizanja optužnice u ovim slučajevima, u poređenju sa okolnostima Kosova i prakse drugih slučajeva u pravosudnom sistemu, može se smatrati kao razumnim i u rekordnom vremenu.¹⁰

a. Sprovođenje SPD-a, proaktivna uloga institucija za bezbednost i tužilaštvo

SPD po prvi put "probudio" iz sna tužilački sistem, koji je mobilisan u svim aspektima, stvarajući koordinaciju između agencija, naročito između policije i tužilaštva

Za razliku od prošlosti, sada objavljivanje datuma izbora, predstavlja "alarm" u pravosudnim institucijama, koje mobilisu u odbrani glasanja građana¹¹. Često prisustvo policije na dan izbora, ne predstavlja dobar pogled, jer dan glasanja u svakoj demokratskoj zemlji mora da prestavi miran dan u kome na demokratski način građani izraze da glasaju svoje favorite¹². Međutim, do formiranja prihvatljivog standarda u kosovskom društvu, KIP procenjuje da reakcija policije je neophodna u čuvanju glasanja građana i da sa vremenom treba biti smanjena prisutnost policije na dan glasanja (izbora).

Praksa izgrađena na lokalnim izborima 2013 godine, povećala je proaktivnu ulogu bezbednosnih institucija i tužilaštva¹³. U tom smislu, ekipe Policije Kosovau operativnom delu na dan glasanja na izborima, uzimaju brojne akcije da budu spremni da deluje u bilo kojoj situaciji koja može nastati u smislu manipulacije izbornog procesa¹⁴. Mobilne ekipe uključuju više od 5000 policajaca, podeljenih u: mobilne ekipe policije u svim centrima glasanja, civilnih policijskih ekipa kao i drugih istražnih ekipa. U međuvremenu, državni tužilac je stvorio zajedničke ekipe sa policijom i preko 100 dežurnih tužioca na dan izbora u svim opštinama Republike Kosova.¹⁵

¹⁰Musliu B.i Miftaraj E. "Pravda na izborima 2017". 14 avgust 2017, Prishtina. Kosovski Institut za Pravdu.

¹¹Traži se mobilizacija kako bi onemogućili manipulisanje na izborima. Telegraf.com. 18.05.2017. (pogledaj link <https://telegraf.com/> traži se mobilizacija kako bi onemogućili manipulisanje na izborima /)

¹²KIP intervju sa g-din Kujtim Kërveshi, pravni stručnjak. Septembar 2018.

¹³ KIP intervju sa g-đa Laura Pula, Tužioc na Državnom Tužilaštvu i Kordinator predmeta u vezi izbora. Avgust, Septembar 2018.

KIP je jedina organizacija, koja je izgradila po prvi put praksu praćenja pravnih institucija u njihovim reakcijama u slučajevima krivičnih dela koje imaju veze sa izborima. Ova praksa je izgrađena od 2013 godine i nastavljena je na svim izborima. Pored toga, KIP je proširio svoju mrežu saradnika u civilnom društvu, u cilju da se poveća nadzor nad reagovanjem pravosudnih institucija.¹⁶

Na osnovu prakse KIP u praćenju aktivnosti institucija pravosuđa i bezbednosnim institucijama kako bi zaštitio pravo glasa na lokalnim i nacionalnim izborima, to pokazuje da je od 2013 godine, primjena SPD postigla veliki napredak u promeni uloge ovih institucija. Pristup i uloga Državnog Tužioca i Policije Kosova¹⁷ je postala proaktivna uloga, direktno utičajući na sprečavanju i suzbijanju krivičnih djela protiv prava glasa. Najbolje se vidi na efikasno i efektivno reagovanje koji je uticao da u svakim izborima da se smanji broj slučajeva i osoba koje su uključene u manipulisanju izbora¹⁹. Pogledajte na sledećem grafikonu trend osoba uključenih u manipulaciji na izborima održanim u 2010²⁰, 2013²¹, 2014²². i 2017²³ godini.

¹⁴ KIP intervju sa g-din, Naim Rexha, V.D Generalni Direktor Policije Kosova. Avgust 2018.

¹⁵ Policija, Tužilaštvo i CIK-a spremni za izbore 11 juna. Koha.net. 24 maj 2017. (pogledajte linkun <http://www.koha.net/arberi/20626/policija-tuzilastvo-i-cik-spremni-za-izbore-11-juna/>)

¹⁶ Beleška: KIP U 2016 i 2017 godine obuhvatio je nadgledanje organizacija partnera kao grupa za Pravna i Politička Studiranja (GLPS) i Inicijativa za Progres (INPO).

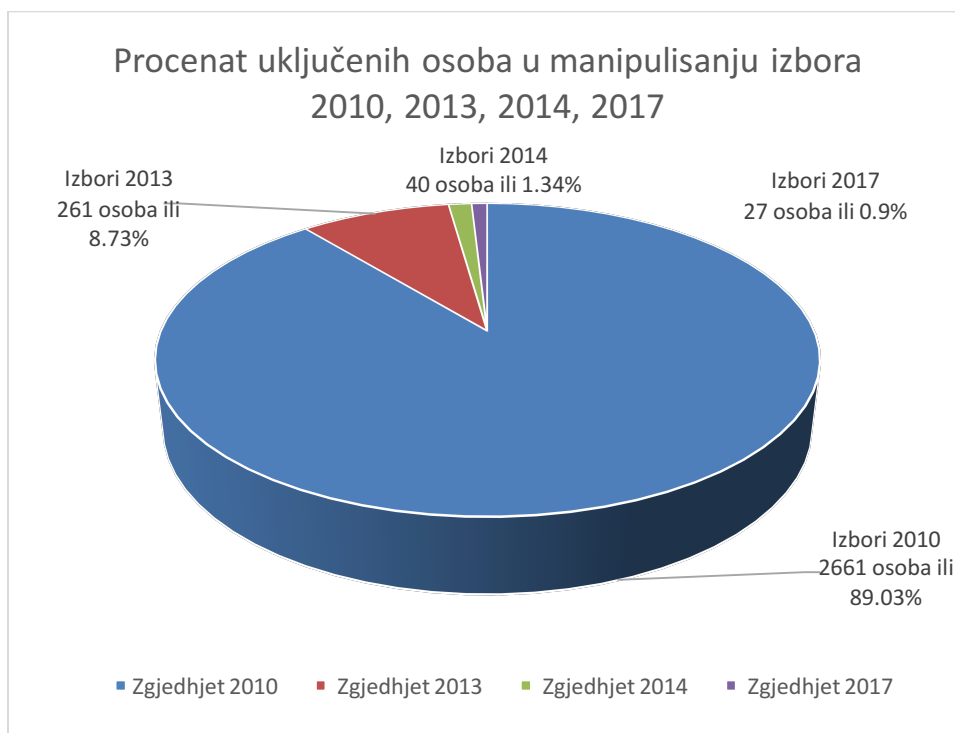
¹⁸KIP intervju sa g-din Bajram Shabani, Poručnik Policije Kosova - Koordinator za Izbore .Avgust 2018.

¹⁹ Musliu B. i Miftaraj E. "Pravda na Izborima 2017: Izveštaji u vezi odgovornosti pravnih organa nad izvršiocima krivičnih dela protiv prava glasanja". Avgust 2017. Kosovski Institut za Pravdu .

²⁰ *Beleška*: Prema ovim podacima obezbeđenim od strane Nacionalnog Kordinatora za Izbore pri Kancelariji Državnog Glavnog Tužiocag-đa Laura Pula, rezultira da za izbore 2017 godine, Tužioci su podigli 23 krivične prijave u vezi zloupotrebe na izborima gde su obuhvaćene 27 osobe, uglavnom komisioneri političkih partija Oktobar 2018.

²¹ *Beleška*: Prema ovim podacima koje je dao Nacionalni izborni koordinator u kancelariji glavnog državnog tužioca, gđa. Laura Pula, pokazala je da su za izbore 2013 godine tužilaštva podnijela 197 krivičnih prijava za zloupotrebu izbora u koje je uključeno 261 osoba, uglavnom komesara političkih partija. Oktobar 2018.

²² *Beleška*: Prema ovim podacima koje je dao Nacionalni izborni koordinator u kancelariji glavnog državnog tužioca, gđa. Laura Pula, rezultati za izbore 2014 godine, Tužilaštvo je podnelo 25 krivičnih prijava za zloupotrebu izbora u koje je uključeno 40 ljudi, uglavnom komesara političkih partija. Oktobar 2018.

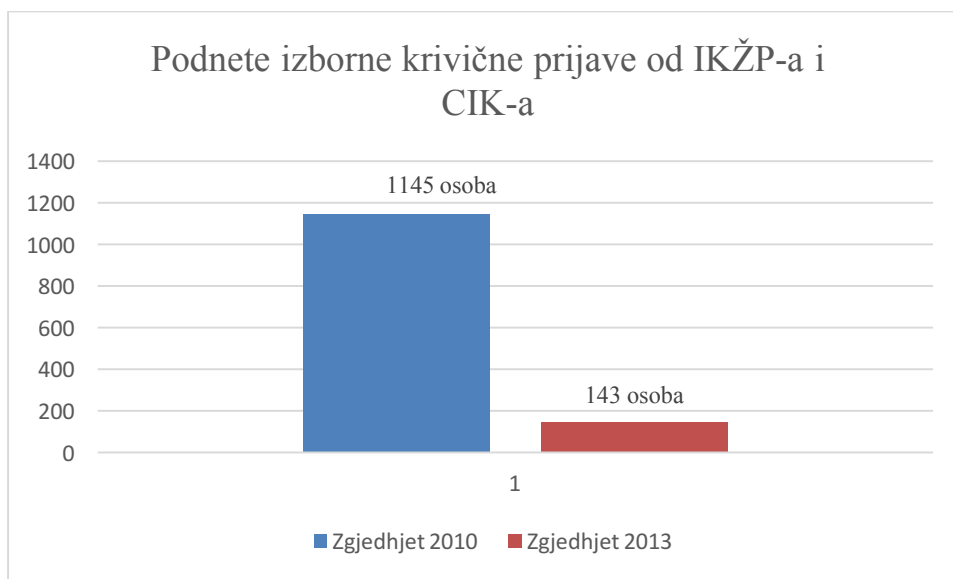
Grafika 1: Procenat osoba koje su obuhvaćene manipulacijom izbora tokom godina.

Ovi podaci dokazuju da je proaktivna uloga pravosudnih institucija, bio je odlučujući za značajno smanjenje broja izbornih manipulatora. Politika tužilaštva i brzo reagovanje, u svim slučajevima incidenta na dan izbora, dovela je do ovog pozitivnog rezultata smanjenja slučajeva prevare na dan glasanja, za koje je KIP procenio posvećenost ovih institucija u sprovođenju SPD-a.

Osim krivičnih prijavi podnetih od strane samih tužilaštva, krivične prijave su podneli i Izborna Komisija za Žalbe i Predstavke (IKŽP) kao i Centralna Izborna Komisija (CIK). Pogledati grafikone ispod o broju osoba protiv kojih su podnete krivične prijave od ove dve institucije za izborne godine 2010 i 2013.²⁴

²³ *Beleška:* Prema ovim podacima koje je dao Nacionalni izborni koordinator u kancelariji glavnog državnog tužioca, gđa. Laura Pula, rezultati za izbore 2017 godine, Tužilaštvo je podnelo 23 krivičnih prijavi za zloupotrebu izbora u koje je uključeno 27 ljudi, uglavnom komesara političkih partija. Oktobar 2018.

²⁴ *Izvor:* Podaci su obezbeđeni kod Nacionalnog Koordinatora za Izbore u Kancelariji Glavnog Državnog Tužioca, gđa. Laura Pula. Oktobar 2018.

Grafika 2: Podnete krivične izborne prijave od IKŽP- a i CIK-a.

Za izbore 2010 godine, IKŽP i CIK su podneli 227 krivične prijave protiv 1145 osoba, a za izbore iz 2013 godine podneli su 143 krivične prijave protiv 143 osoba.

Zasnivajući se na ova izborna iskustva od 2010 i dalje, primećuje se da je nakon usvajanja SDP 2013 godine i praktične primene postignut napredak na sprečavanju i borbi protiv zloupotreba na izborima na dan glasanja.

b. Nedostaci SPD, ograničena politika gonjenja

KIP procenjuje da dan glasanja više neće biti problematičan jer će pravne institucije striktno primeniti SDP i pravne obaveze za sprečavanje i gonjenje počinioca krivičnih dela protiv prava glasa. Problemi preostaju drugi oblici manipulisanja izbornih procesa i zloupotreba prava glasača. Reč je o zlupotrebama koja se dešavaju pre i nakon glasanja u izbornom procesu.

KIP u analitičnom izveštaju oko politike gonjenja i kažnjavanja u slučajevima izbornih krivičnih dela objavljena 2012 godine “Organizovani izborni kriminal”, izazvala je zabrinutost u vezi politike gonjenja koja je ograničena samo na gonjenje komisionera političkih partija koja su bila uvučena u manipulisanja glasova. Državni tužioc nije otišao korak dalje da istraži elemente organizovanog kriminala uprkos činjenici da su bili oko 5000 komisionera uvučenih u manipulisanju izbornih glasova 2010 godine. KIP procenjuje da je Tužilaštvo amnestiralo počinioce ovih manipulacija 2010 godine koji su bili organizatori, pokretači i finansijeri ovih kriminalnih izbornih aktivnosti.²⁵

KIP procenjuje da je izborni kriminal povezan sa ostalim kriminalnim aktivnostima koji se tiču izbora ali ne počinju i ne završavaju se danom glasanja. U ovom pravcu, obuhvaćene su neke razne faze i fenomeni koji proističu iz sumnjivog finansiranja političkih partija čije su pitanje KIP i druge organizacije civilnog društva stalno navodili.²⁶

Dok se SDP u velikoj meri koncentrišu na preduzimanju radnji policije i tužilaštva na dan izbora, predizbornoj kampanji treba posvetiti odgovarajuću pažnju putem popune SDP u fazi pre i nakon glasanja.

KIP procenivši delovanje političkih partija i određenih kandidata o ulaganjima u izbornu kampanju i nakon preuzimanja vlasti u vezi nagrađivanja određenih biznisa sa javnim tenderima procenjuje da ne postoje standardne radnje policije i tužilaštva na sprečavanju i efikasnom gonjenju ovih protivzakonskih radnji. Ova efikasnost je moguća putem razmatranja popune SDP u ove dve izborne faze, pre i nakon glasanja.

U prvoj fazi glasanja, izbori su praćeni predizbornom kampanjom u kojoj da postoji efikasno gonjenje DT-a mogle bi se otkriti mnoge protivzakonite radnje koje spadaju u kriminalnoj sferi. Reč je o finansiranju političkih partija. Ove zadnje obično troše mnogo više novca nego što su prijavili u predizbornoj kampanji. Njihove finansije stalno su ostale netransparente za javnost u većini slučajeva. Na drugoj strani, biznisi bliski sa vladajućim političkim partijama koje su finansirale kampanje partija nagrađeni su sa javnim tenderima.²⁷ Da bismo imali adekvatan odgovor za efikasno i efektivno gonjenje u ovom pravcu, KIP preporučuje popunu SDP koje će omogućiti sprečavanje i borbu protiv krivičnih dela koja se vrše pre i nakon glasanja.

U fazi pre glasanja u kojoj političke partije održavaju izbornu kampanju tokom monitorisanja reagiranja Državnog Tužioca i Policije Kosova, KIP je primetio da ove institucije ne pridavaju posebnu pažnju monitorisanju aktivnostima finansiranja kampanje političkih partija ili određenih pojedinaca iz sumnjivih izvora. U ovom pravcu treba izgraditi SDP koje omogućuju monitorisanje aktivnosti izborne kampanje političkih partija. KIP preporučuje da DT-a zajedno sa istražnim policijskim ekipama monitorišu aktivnosti predizborne kampanje prikupljajući i medijske izveštaje kao i omogućavanje javnosti anonimni pristup informacijama u sigurnim linijama putem telefona i interneta o troškovima kampanje političkih partija.

---

²⁵ Musliu B. i Gashi A. "Organizovani izborni kriminal: Analiza politike gonjenja i kažnjavanja". 6 juni 2012, Prishtina. Kosovski Pravosudni Institut.

²⁶ *Beleška*: KPI i druge organizacije civilnog društva stalno su izražavali zabrinutost o sumnjivim finansijama političkih partija na Kosovu i koje su zahtevale da budu deo istrage i gonjenja Državnog Tužioca.

²⁷ "Neuspela meditacija: Finansiranje političkih partija na Kosovu". Çohu, decembar 2016. (Vid. link http://cohu.org/repository/docs/Neuspela_meditacija_ALB-FINAL-Print-Bleed-v1_175837.pdf)

KIP procenjuje da bi jedan takav pristup uticao na sumnjivo finansiranje političkih partija koje bi nakon informacije da će DT istražiti ove finansijske radnje tokom kampanje umanjiti aktivnosti sumnjivog finansiranja i kada bi se desile ove sumnjive radnje sigurno bi se efikasno gonile od strane organa gonjenja.

Na Kosovu finansiranje političkih partija se zasniva na Zakonu o Opštim Izborima i Zakonu za Finansiranje Političkih Subjekata.²⁸ Sa izmenama Zakona o finansiranju političkih subjekata izvršene 2012 godine, povećan je budžet iz kog će materijalnu korist imati političke partije od 0.17% na 0.34% ukupnog budžeta Kosova. Takođe, osim iz ovog budžeta politički subjekti će dobiti novac i iz fonda za izborne kampanje koje dostižu do 0.05% budžeta Kosova. U ovoj situaciji političke partije traže podršku iz biznisa i građana da bi njihova izborna kampanja bila uspešna za postizanje ciljeva, odnosno, preuzimanja vlasti.

Na drugoj strani, finansijski pregledi većine političkih subjekata su nejasni i netransparentni za građane, odnosno njihove glasače. Jedan od stalno navedenih problema od strane civilnog društva je nepodudaranje realnih troškova političkih partija sa prijavljenim prihodima. Ova je situacijala uticala da politika i biznis budu neodvojivi. Političari se bore za vlast preko kojeg isplaćuju finansijere kampanje, u ovom slučaju biznise i to se odvija van pravnog okvira. U ovom pravcu je bilo mnogo javljanja o fenomenu nagrađivanja biznisa sa javnim tenderima na svim vladinim nivoima.²⁹ Stalna otkrića domaćih i međunarodnih institucija svedoče da je sistematski bilo favoriziranje na javnim tenderima koje se nisu praktično sprovele u skladu sa ugovorima i da su se kompanije stalno amnestirale.

KIP je ovaj fenomen tretirala u prethodnim izveštajima u okviru e programa “Pravda na Izborima” i uprkos uske veze politike i biznisa tužiocima nisu izvršili istrage koje bi obelodanile sumnjive finansije političkih partija. Ovaj vid finansiranja političkih partija ili kandidata i nagrađivanje sa javnim tenderima biznise koje su finansirale političke partije su oblasti gde tužiocima nisu razvili uspešno gonjenje da bi rasvetlili oblike manipulisanja izbora.

---

²⁸ Zakon o opštim izborima u Republici Kosovo, Zakon br. 03L-073, Skupština Republike Kosovo, 5. jun 2008. Takođe, Zakon o lokalnim izborima u Republici Kosovo, Zakon br.03L-072, Skupština Republike Kosovo, 15. juna 2008.

²⁹ Zakon o finansiranju političkih subjekata, zakon broj 03/L-174, član 7o fondu za podršku političkih subjekata, Skupština Republike Kosova, 21 oktobar 2010. Takođe, Zakon o izmenama i dopunama zakona broj 03/L-174 o finansiranju političkih subjekata, zakon broj 04/L-058, član 2, Skupština Republike Kosova, 12 januar 2012.

³⁰ Kastriot Jahaj, “Nagrađili finansijere kampanje tenderom”. *Novine Jeta në Kosovë*, 19 marta 2012. (Vid. link <http://www.gazetajnk.com/?cid=1,3,1671>).

Fenomen bliske veze politike sa biznisa, pre i posle izbornog dana, Državni Tužioc treba da ima u fokusu istrage i gonjenja da dođe do pravog uzroka manipulacije izbornog procesa. KIP preporučuje da DT preduzme delove u smislu analiziranja aktivnosti u oblasti javnih nabavki, polje u kojem državni budžet se zloupotrebljava u vidu naknade biznisa i drugih finansiera, koji finansiraju političke partije ili pojedine kandidate tokom izornoj kampanje

Sada u ovoj fazi nacrt i realizacija SDP za monitoring i prikupljanje podataka o finansiranju izbornih kampanja od strane biznisa ili pojedinaca za političke partije, će omogućiti bolju pistu istrage i gonjenja za tužioce, koji biće obavezani istraživati veze finansiranja političkih stranaka i naknada finansijera javnih tendera.

U ovom obliku, u početku će se omogućiti sprečavanje finansiranja sumnjivih javnih tendera kod biznisa i pojedincima koji su finansirali političke partije, koje su, nakon informisanja DT će istraživati ove aktivnosti finansiranja, ovako bi se smanjili aktivnosti sumnjivog finansiranja biznisa putem javnih tendera i posle toga ako se dogode ove zloupotrebe, oni će biti gonjeni sa efikasitetom od strane organa gonjenja.

KIP uzimajući u obzir sve ove akcije u oblasti javne nabavke i vezu politike sa biznisom, preporučuje da DT preduzme mere u pogledu aktivnosti u oblasti monitoringa i analize delovanja u oblasti javnih nabavki da bi istraživali i gonili nagrađene finansijere političkih partija, javnim tenderima. Ovaj monitoring treba da se odvija preko DT-va zajedno sa istražnim policijskim ekipama, koji će se fokusirati na monitoring aktivnosti javnih nabavki, prikupljajući i objavljene medijske izveštaje kao i omogućavanje javnosti anonimni pristup informacijama u sigurnim linijama putem telefona i interneta o naknadama sa javnim tenderima biznise koje su financirale političke partije.

6. Politika kažnjavanja u slučajevima krivičnih dela tokom izbora

Pravosudni sistem³⁰ i tužilaški sistem³¹ na Kosovu nakon masovne manipulacije na izborima 2010 godine odlučili su da se predmeti krivičnih dela tokom izbora tretiraju sa prioritetom. KIP tokom monitoringa sistematskog praćenja izbornog predmeta, dosledno je ocenio neuspehe tužilaškog sistema u politici tužilaštva i sudskog sistema za neadekvatne politike kažnjavanja, koja nisu postigli svrhu kažnjavanja.

Međutim, KIP je procenio da je politika gonjenja za slučajeve krivičnih dela tokom izbora 2010 godine. Iako je reagovanje bilo odloženo, i nije sprečio ove zločine, akcije tužioca u podnošenju krivične prijave protiv više od 2500 komisionera političkih partija, su pozitivno uticali kod svih aktera i mlitanta političkih partija da se okrenu od iskušenja da manipulišu glasovima građana.

Kao i u prošlosti, KIP izaziva zabrinutost zbog nedostatka jedinstvene baze podataka između Policije, Tužilaštva i Sudstva u vezi sa izbornim predmetima. Još nema podataka, koji precizno mogu prikazati život registracije predmeta izbornih zločina od registracije do kraja. Međutim, neki podaci dobijeni od strane Sudskog Saveta Kosova (SSK),³² pokazuju veliki broj pokrenutih predmeta za krivična dela koji su se dogodili na izborima 2010 godine, 2013, 2014 i 2017 godine. U donjoj tabeli, KIP je dostavio podatke SSK-a za sve izbore održanih na Kosovu.

---

³¹ KIP intervju sa g. Shkelzen Maliqi, Direktor Sekretarijata Sudskog Saveta Kosova. Avgust, septembar 2018.

³² IKD intervju sa gđa. Laura Pula, Tužilac u Državnom Tužilaštvu i Izborni Koordinator. Avgust, septembar 2018.

³³ Beleška: Pruženi podaci SSK-a ne dozvoljavaju analizu toka istih predmeta koji se obrađuju u pravosuđu. Prema tome, KIP je opisao slučajeve i komentarisao broj prosleđenih predmeta, primljenih, rešenih i nerešenih na kraju.

Krivični slučajevi koji pripadaju izborima organizovanim tokom godina	Sudovi (Opšti Dep. - OD) (Dep. Teških Krivičnih Dela - DTKD)	Krivični Zakonik (KZK – Stari Zakonik; KPRK – Novi Zakonik)	Nerešeni predmeti u početku perioda izveštavanja	Primljeni radni predmeti	Ukupno radni predmeti	Broj rešenih predmeta										Ukupno rešeni predmeti	Nerešeni predmeti na kraju perioda izveštavanja
						Vrsta kažnjavanja				Oslobodena presude	Odbijena presuda	Uredba		Je rešen na drugi način			
						Kazna zatvorom	Kazna	Kazna na uslovu	Druge kazne			Relativna uredba	Absolutna uredba				
2010	Bi-O.S.	KZK	113	19	132	6	8	5	2	0	1	0	0	22	65	67	
2010	Bi-Ok.S.	KZK	3	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	
2013	O.S. - OD	KZK	104	20	124	0	0	1	5	0	0	0	4	79	89	35	
2013	O.S.- OD	NKZK	5	8	13	0	1	1	0	0	0	0	0	6	8	5	
2013	O.S. DTKD	KZK	45	182	227	2	0	2	0	0	3	0	0	1	8	219	
2013	O.S. DTKD	NKZK	0	22	22	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	21	
2014	O.S. – OD	NKZK	29	5	34	0	0	1	0	0	1	0	0	0	2	32	
2014	O.S. DTKD	NKZK	249	110	359	9	8	109	0	3	18	0	0	17	164	195	
2017	O.S. OD	NKZK	88	0	88	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	87	
2017	O.S.DTKD	NKZK	227	88	315	3	3	84	0	3	14	0	2	2	111	204	

Tabela 2: Tretiranje slučajeva izbora tokom godina u Osnovnim Sudovima.

Prema podacima SSK, da su izbori 2010 godine, u to vreme bivši-Opštinski Sudovi imali su u radu 132 predmeta izbornih krivičnih dela, od kojih su rešeni 65 predmeta, dok su ostala nerešena 67 predmeta. Dokle, bivši-Okružni Sudovi su imali 3 predmeta, koji još uvek figurišu kao nerešeni. U celini, ispostavljuje se da su preko 2500 komisara protiv kojih su podnete krivične prijave za izbore 2010. Prema tome, ako se radu poređenja sa brojem osoba koja se terete za naredne izbore (2013, 2014 i 2017) ispostavilo se da je više od 2500 kojima su podnete krivične prijave, koje predstavljaju 89% osoba protiv kojih su podnete krivične prijave u celini za sve one održane izbore.

Na izborima 2013 godine, bilo je pokrenutih slučajeva protiv 261 lica na dan glasanja. Međutim, podaci SSK, ispostavljaju da su Osnovni Sudovi u Opštim Departmanima prema starim Krivičnim Zakonika, nasledili su 104 nerešenih predmeta i primili su 20 novih slučajeva. Za ove izbore su rešili 89 predmeta, dok 35 izbornih predmeta su ostala nerešena. Takođe, u ovom Opštem Departmanu Osnovnih Sudova, prema novom Krivičnom Zakoniku, su nasledili 5 nerešenih slučajeva, i primili su 8 novih slučajeva, 8 slučajeva su rešena, dok su ostali 5 nerešenih izbornih predmeta.

Podaci SSK za izbore 2013 godine pokazuju da Osnovni Sudovi imaju izborne predmete i u Departmanu Teških Krivičnih Dela. U ovom Departmanu, postoje slučajevi izbora registriranog po starom Krivičnom Zakoniku, gde rezultira da su nasledeni 45 nerešenih predmeta pred izbore, dobili su 182 novih predmeta, rešili su 8 predmeta, dok je ostalo

nerešeno 219 izborna predmeta. U ovom Departmanu, po novom Krivičnom Zakoniku, nije bilo nasleđenih predmeta, prihvaćeni su 22 novih predmeta, rešen je samo 1 predmet, dok su 21 ostali nerešeni izborni predmeti.

Podatci SSK za izbore 2014 godine, ukazuju da su Osnovni Sudovi u Opštem Departmanu po novom Krivičnog Zakonika, nasledili 29 nerešenih izbornih predmeta, primili su 5 novih predmeta, rešili su 2 predmeta, dok su 32 ostali nerešeni izborni predmeta. Iako u Departmanu za Teška Krivična Dela Osnovnih Sudova, prema novom Krivičnom Zakoniku, nasledili su 249 nerešenih slučajeva, primili su 110 novih predmeta, 164 predmeta je rešeno, dok 195 predmeta su ostali nerešeni izborni predmeti.

Podaci SSK za izbore 2017 godine pokazuju da Osnovni Sudovi u Opštem Departmanu po novom Krivičnog Zakonika, nasledili su 88 nerešenih izbornih predmeta, nisu primili novih predmeta, dok je 1 predmet rešen na drugi način, dok su ostala nerešena 87 izbornih predmeta. Dok u Departmanu za Teška Krivična Dela Osnovnih Sudova, prema novom Krivičnom Zakoniku, nasledili su 227 nerešenih slučajeva, primili su 88 novih predmeta, 111 predmeta je rešeno, dok su 204 predmeta ostali nerešeni izborni predmeti.

Politika kažnjavanja, zasnovana na ovim podacima SSK, rezultira da najveći broj presuda su kažnjeni kaznom, dok minimalno ima kažnjavanja efektivnog zatvora. KIP procenjuje da ova politika kažnjavanja nije adekvatna i da ne postiže svrhu kažnjavanja.

7. Monitoring sudskih seansi u vezi slučajeva krivičnih dela tokom izbora

KIP u okviru sistematskog monitoringa koji čini u sedam Osnovnih Sudova na Kosovu i Apelacionog Suda, tokom 2018 godine, je pratio i više od desetine sudskih ročišta koje su bile vezane za krivična dela protiv prava glasa.

Broj praćenih seansi:	30
Broj praćenih slučajeva:	22
Broj okrivljenih osoba:	89
Broj optuženih osoba za izbore 2010 godine:	76
Broj optuženih osoba za izbore 2013 godine:	5
Broj optuženih osoba za izbore 2014 godine:	7
Broj optuženih osoba za izbore 2017 godine:	1
Broj optuženih osoba iz albanske nacionalnosti:	81
Broj optuženih osoba iz srpske nacionalnosti:	8
Broj optuženih muškaraca:	60
Broj optuženih žena:	29

Tabela 3: Broj praćenih seansi od strane KIP u vezi sa izbornim slučajevima.

Većina ovih sudskih seansi praćenih od strane KIP³⁴ su se bavile sa optuženicima za krivična dela iz Poglavlja XVIII Krivičnog Zakonika Republike Kosovo.

Kao što se primećuje, najveći broj tretiranih slučajeva tokom 2018 godine, pripada slučajevima izbora 2010 godine. Ovo dokazuje za jedan neuspeh pravosudnog i tužilačkog sistema, da se ovi slučajevi tretiraju u skladu sa zakonskim obavezama i politike SSK i KZK i da se tretiraju sa prioritetom.

Broj osuđenih lica:	16
Broj osuđenih lica iz albanske nacionalnosti:	16
Broj osuđenih lica iz srpske nacionalnosti:	0
Broj osuđenih lica za izbore 2010 godine:	15
Broj osuđenih lica za izbore 2013 godine:	0
Broj osuđenih lica za izbore 2014 godine::	1
Broj osuđenih lica za izbore 2017 godine:	0
Osuđeni na uslovu (3 meseci zatvora, sa rokom verifikacije od 1 godine)	16

Tabela 4: Broj osuđenih lica u slučajevima praćenih od KIP.

Tokom 2018 godine, kao što se vidi iz gore navedenih podataka, pravosudni sistem Republike Kosovo se uglavnom bavi krivičnim slučajevima za krivična dela počinjena pre 8 godina, odnosno, na izborima 2010 godine. Od 16 osuđenih tokom ove godine, 15 od njih su osuđeni za izbore 2010 godine, dokle od 89 optuženih, 76 je bilo za izbore 2010 godine.

³⁴Beleška: Sva monitorirana i prijavljena sesije su dostupna na portalu "Zakletva o Pravdi" (www.betimiperdrejtesi.com).

U ovim slučajevima, lica koje su uključene u izbornu manipulaciju optužuju se da su počinili prekršaje prevare na glasanju, falsifikovali izborne rezultate, zloupotrebu službene dužnosti tokom izbora i zloupotrebe prava glasa, gde kazne variraju od 6 meseci do 5 godina efektivnog zatvora. Međutim, politike kažnjavanja u svim ovim slučajevima je izricanje uslovne kazne. Štaviše, uslovna kazna je bila 3 meseca efektivnog zatvora, sa periodom verifikacije sa trajanjem od 1 godine. Dakle, u svim ovim slučajevima, Sudovi su izricali kaznu ispod minimuma utvrđenog zakonom.

Ogromna većina optuženih lica su iz albanske nacionalnosti. Što se tiče pola, dominiraju muškarci sa 67,4% ili 60 lica, za razliku od ženskog pola sa 32,5% ili 29 lica.

Jedna karakteristika je što se tiče optužbe lica za zloupotrebu prava glasa, odnosno za uslovno glasanje i za redovno glasanje (dvostruko glasanje). Pošto ovo delo je osuđeno zaprećena do tri godine, u većini slučajeva se vidi da su tužioci išli na direktne optužnice, odnosno ne sprovode istragu. Na ovaj način, isti ne rade grafološku ekspertizu da li je potpis osumnjičene osobe u spisku redovnih birača i onih sa uslovom je isti. Prema tome, ova ekspertiza treba da se radi tokom suđenja. KIP smatra da se postavljaju dva pitanja. Prvo pitanje jedan deo istrage, koja u ovom slučaju predstavlja ključni deo, ne odvija se u fazi istrage u tužilaštvu već tokom faze suđenja u Sudu. Drugo pitanje je u slučajevima kada ekspertiza grafologije utvrdi da isti u obe dve liste, tužilac se povuče iz optužnice, i ovo se događa nakon veoma dugog perioda, s'obzirom na tempo završetka ovih slučajeva. Na ovaj način, osumnjičeno i optuženo lice se održi dugo vreme kao osumnjičeni, a još više vremena kao optuženi, a na kraju tužilac se povuče, i na taj način optuženo lice se goni bez ikakvog osnova, što dovodi do kršenja prava i osnovnih ljudskih sloboda.

KIP na osnovu svih ovih praćenih i analiziranih sudskih slučajeva, procenjuje da je istražna politika, gonjenje i kažnjavanje bila je neadekvatna. Razvijene istrage nisu profesionalno razvijene, tužioci nisu uspeli da idu dalje sa istragom i ograničili su se na obavljanje radova od strane komesara, i nisu razvili istragu da pronađu sponzore i organizatori koji su gurnuli komesare da manipulišu glasovima za političke partije i kandidate političkih partija. Takođe, politika kažnjavanja od strane sudija, izricanjem uslovne kazne u većini slučajeva, KIP procenjuje da ne postižu svrhu kažnjavanja. Iako, KIP ima u vidu da u ovim slučajevima, obuhvaćene strane u nekom obliku su pretrpeli kazne, jer su im ograničena prava, držajući ih za skoro jednu deceniju pod optužnicom i sudskim postupcima. U tom smislu, KIP procenjuje da tužioci i sudije nisu uspeli da tretiraju ovim slučajeve u razumnom vremenskom roku, u skladu sa zakonskim obavezama i politika tužilaštva i sudskog sistema da se ove predmete tretirju sa prioriteto.

8. Preporuke KIP-a u vezi dopune i izmene SPD

KIP je u toku ocenio koordinaciju i saradnju između Državnog Tužioca i Policije Kosova u vezi sa institucionalnim odgovornošću o zaštiti izbornog procesa i unapređenja gonjenja i kažnjavanja slučajeva koji se odnose na krivična dela protiv prava glasa.

Dokle, SPD u velikoj meri se koncentrišu na preduzimanje policijske akcije i tužilaštva u dan glasanja izbora, izbornjoj kampanji treba posvetiti dužnu pažnju, kroz ispunjenje SPD na fazi pre i nakon dana glasanja na izborima.

KIP ocenjujući akcije političkih stranaka i predloženih kandidata za investicije koje donose u izbornjoj kampanji i nakon preuzimanja vlasti sa nagrađenjem biznisima dodelom javnih tendera, preporučuje standardne akcije policije i tužilaštva u sprečavanju i efikasna potraga ovih protiv zakonitih radnji. Ova efikasnost je omogućena kroz završetka SPD u ove dve faze izbora, pre i posle dana izbora.

- U prvoj fazi pre dana glasanja, izbori su praćeni predizbornom kampanjom, u kojem, ako bi imali efikasnu potragu DT-va mogli bi se otkriviti još nezakonite radnje, koje stupaju u krivičnu sferu. Reč je o finansiranju političkih stranaka. Ove poslednje obično čine mnogo veći trošak nego što izjavljuju. Njihove finansije su dosledno ostale netransparentne za javnost u većini slučajeva. S druge strane, bliži biznisi sa političkim strankama u vladi, koje su finansirani partijske kampanje su nagrađeni sa javnim tenderima. Da bi imali adekvatan odgovor u smislu efikasne i efektivne potrage u tom smislu, KIP preporučuje odobrenje SPD, koji će omogućiti sprečavanje i suzbijanje krivičnih djela počinjenih pre i posle izbornog dana glasanja. U fazi prije dana izbora, faza u kojoj političke partije drže predizbornu kampanju, KIP preporučuje da DT imenuje specijalne tužioce za izbore za svaku opštinu na Kosovu. Dužnosti ovih tužilaca će se fokusirati na praćenje aktivnosti u predizbornjoj kampanji, kroz posebne istražitelje, kroz informacija objavljenim u medijima i omogućavanjem pristupa javnosti, da javnost bude informisana kroz bezbedne komunikacione linije anonimno preko telefona i interneta. U ovom obliku, u početku će se omogućiti sprečavanje sumnjivog finansiranja političkih partija, koji će, nakon informisanja DT istraživati ove aktivnosti finansiranja, da minimizira aktivnosti sumnjivog finansiranja, a zatim radi, ako bi došlo do ovih sumnjivih radnji, gonili bi se sa efikasnošću od organa tužilaštva.
- Nakon završetka dana glasanja i objavljivanja rezultata izbora, DT mora preduzeti akciju u smislu analiziranja aktivnosti u oblasti javnih nabavki, polje u kojem se državni budžet zloupotrebljava u vidu poslovne naknade biznisa i drugih finansijera koji su finansirali političke partije ili pojedine kandidate u predizbornjoj kampanji.

Baza podataka DT nastalih tokom predizborne kampanje za aktivnosti političkih stranaka finansiranih od strane biznisa i pojedinaca, će omogućiti bolju pistu za tužioce, koji će ih obavezati da istražuju veze finansiranja političkih partija i nagrađenja finansijera sa javnim tenderima.

Sada u ovoj fazi nacrt i realizacija SPD za praćenje i prikupljanje podataka o finansiranju izbornih kampanji od strane biznisa ili pojedinaca za političke partije, će omogućiti bolju pistu praćenja istrage i gonjenje tužioca, koji će ih obavezati da istražuju veze finansiranja političkih partija i nagrađenje finansijera sa javnim tenderima.

U ovom obliku, ona će u početku omogućiti sprečavanje finansiranja sumnjivih javnih tendera za biznise i pojedince koji finansiraju političke partije, koje, nakon informisanja DT će istraživati ove aktivnosti finansiranja, bi se smanjile aktivnosti sumnjivog finansiranja biznisaa ili pojedinaca putem javnih tendera i, sledstveno tome, ako bi došlo do ove zloupotrebe, oni biće gonjeni sa efikasnošću od strane organa tužilaštva.

KIP uzimajući u obzir sve ove akcije u oblasti javne nabavke i vezi politike sa biznisom, preporučuje da DT preduzme mere u pogledu aktivnosti u oblasti praćenja i analiziranja javnih nabavki da bi istražili i progonili nagrađenje sa finansijera političkih partija sa javnim tenderima. Ovaj monitoring trebalo bi se odvijati preko DT zajedno sa ekipom policijskih istražitelja, koji će se fokusirati na praćenje aktivnosti javnih nabavki, i takođe prikupljanjem izveštaja objavljenih od strane medija kao i kao i omogućavanje javnosti anonimni pristup informacijama u sigurnim komunikacionim linijama putem telefona i interneta o nagrađivanju biznisa koji su finansirali političke partije sa javnim tenderima.

MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF DENMARK
DANIDA | INTERNATIONAL
DEVELOPMENT COOPERATION

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

**Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC**

Ovaj grant je finansiran od Unapređenja Demokratskog Društva (DSP) - finansiran od strane Švajcarske Agencije za Razvoj I Saradnju (SDC) i Ministarstva Spoljnih Poslova Danske (DANIDA), a upravlja Kosovska Fondacija za Civilno Društvo (KCSF).